

بودجه آموزش و پرورش

در ایران

دکتر عباس محمدی اصل

معلم تا ابد تاثیر گذار است؛ زیرا هر گز نمی تواند بگوید تاثیرش کجا متوقف می شود.

هنری آدامز

(روزنامه همشهری، ۱۳۸۶/۸/۲۷: ۸) همچنین معاون برنامه ریزی و توسعه مدیریت نیروی انسانی آموزش و پرورش جزئیات بودجه ۸۷ این وزارتخانه را تشریح کرد و گفت: سرجمع بودجه سال آینده آموزش و پرورش، با یک میلیارد تومان افزایش نسبت به بودجه سال ۸۶، هفت هزار و ۳۰۰ میلیارد تومان تعیین شده است. (روزنامه ابرار، ۱۳۸۶/۱۰/۲۲: ۱۰) این بدان معنا است که در سال ۱۳۸۷، بودجه آموزش و پرورش به میزان ۱۲/۴ درصد کل هزینه های جاری نوبت دچار کسری شده است. بودجه جاری دولت برای سال ۸۷ حدود ۶۰ هزار میلیارد تومان و بودجه برآورد شده طبق قانون برای آموزش و پرورش معادل هشت هزار و ۳۰۰ میلیارد تومان است. این میزان کسر بودجه برای آموزش و پرورش بیش از ۸۰ درصد بودجه فعلی آن است. با توجه به حدود ۱۷ میلیون نفر دانش آموزی که هم اکنون در مقاطع مختلف در حال

تحت چنین شرایطی، طی سده گذشته وزارت آموزش و پرورش همواره با کسری بودجه مواجه بوده و هست؛ چنانکه به عنوان مثال این کسری در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ به بیش از ۲ هزار و ۳۰۰ میلیارد تومان بالغ شده است. در این زمینه «وزیر آموزش و پرورش گفت: آموزش و پرورش به طور متوسط سالانه با ۲۷/۲ درصد کسری بودجه مواجه است و از آنجا که ۹۴ درصد اعتبارات آموزش و پرورش به حقوق فرهنگیان تعلق می گیرد، سهم منابع مالی غیرپرسنلی تنها ۶ درصد است در حالی که در کشورهای صنعتی این رقم به ۴۰ درصد می رسد. وی همچنین با اشاره به نسبت سهم ارزش افزوده به سهم مصرف واسطه بخش های مختلف آموزش و پرورش بیان کرد: از ضریب ۳/۴، بیشترین سهم به آموزش و پرورش ابتدایی اختصاص یافته است. با توجه به نسبت عملکردی ۱۲۷/۲ درصد آموزش و پرورش به مصوب ۱۰۰ در ۱۴ سال گذشته، آموزش و پرورش به طور متوسط سالانه ۲۷/۲ درصد کسری بودجه داشته است که این رقم در محاسبه ۱۰ سال گذشته به ۳۲/۷ درصد می رسد.»

علاوه بر مسئولیت شرعی تعلیم و تربیت فرزندان در اسلام، اصل ۳۰ قانون اساسی صراحت دارد «دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد». این در حالی است که در تفسیر شورای نگهبان قانون اساسی از این اصل آمده «دولت در حد استطاعتی که دارد، آموزش و پرورش رایگان فراهم کند و اگر استطاعت لازم ندارد، پولش را بگیرد.»

صورت مسئله به نحو ساده این است که دخل و خرج وزارت آموزش و پرورش با هزینه های جاری و عمرانی آن نمی خواند. مثلاً در حالی که «رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس گفت: ۴۰ درصد پرسنل دولت در وزارت آموزش و پرورش کار می کنند و ۸ هزار میلیارد تومان نیز اعتبار دارد.» (روزنامه شاپرک، ۱۳۸۶/۱۰/۲۲: ۶)؛ «معاون برنامه ریزی و توسعه مدیریت وزارت آموزش و پرورش گفت: در حال حاضر ۱۴ میلیون دانش آموز در مقاطع مختلف تحصیل می کنند که به ازای هر دانش آموز ۱۵ هزار تومان به عنوان سرانه به مدارس اختصاص یافته است.» (روزنامه آفتاب یزد، ۱۳۸۶/۱۱/۲۱: ۹)

خوبترین خوبی با اخلاق خوش است

و اذقرب القرآن فاستمعوا له وانصتوا لکم ثمخون

تحصیل هستند، این رقم از کسر بودجه برای هر دانش آموز معادل ۴۹۰ هزار تومان برآورد می‌شود. (روزنامه سرمایه، ۱۳۸۷/۴/۳۱: ۱)

اولین نمود این کسری در دستمزد معلمان تجلی می‌کند. مثلاً از یک سو وزیر آموزش و پرورش اعلام کرد: نظام آموزشی در سال ۷۶ که اوج جمعیت دانش آموزی بود با ۱۸/۵ میلیون دانش آموز و ۹۰۰ هزار نفر همکار فرهنگی اداره می‌شد در حالی که اکنون جمعیت دانش آموزی به ۱۴ میلیون (۱۲/۵ میلیون دانش آموز در بخش دولتی) رسیده است ولی تعداد همکاران یک میلیون و ۲۵۰ هزار نفر است و نسبت نیروی انسانی به دانش آموز دو برابر

دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خود کفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد

بودجه حق التدریس معلمان نسبت به سال گذشته ۱۰ درصد کاهش یافت. (روزنامه آفتاب یزد، ۱۳۸۶/۸/۱۰: ۱) این با وجودی است که «رئیس آموزش و پرورش شهر تهران از کاهش عملکرد ریالی حق التدریس پایتخت در سال تحصیلی ۸۸-۸۷، حداقل به میزان ۴۵ درصد خبر داد و گفت: طبق ضوابط اجرایی بودجه ۸۷، وزارت آموزش و پرورش موظف است در چارچوب اعتبارات ابلاغی با استفاده بهینه از نیروی انسانی رسمی و پیمانی خود، به نحوی مدیریت کند که عملکرد ریالی حق التدریس در کل کشور به صورت میانگین حداقل تا ۱۵ درصد نسبت به سال تحصیلی ۸۶-۸۷ کاهش یابد». (روزنامه حیات نو، ۱۳۸۶/۱/۲۵: ۱) پس در حالی که «... نماینده تهران در مجلس گفت: کسری ۲ هزار و ۱۰۰ میلیارد تومانی آموزش و پرورش مورد تایید معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری قرار گرفت.» (روزنامه همنهنگی، ۱۳۸۶/۹/۱۳: ۸)؛

وزیر آموزش و پرورش از تصویب کسری بودجه بیش از دو هزار میلیارد تومانی آموزش و پرورش از سوی دولت خبر داد. با توجه به اینکه امسال ۴۵ هزار فرهنگی بازنشسته می‌شوند و پاداش پایان خدمت هر فرهنگی به طور میانگین ۲۰ میلیون تومان است، در مجموع آموزش و پرورش ۹۰۰ میلیارد تومان پاداش پایان خدمت به فرهنگیان بدهکار است. (روزنامه آفتاب یزد، ۱۳۸۶/۸/۲۶: ۹) در این میان حتی وزیر آموزش و پرورش به فرهنگیان بی مسکن توصیه کرد برای

کاهش انگیزش مادی معلمان لاجرم از افزایش افت تحصیلی دانش‌آموزان و از آن طریق در افزایش هزینه‌های بی‌فایده تحصیلی برای جامعه خبر می‌دهد

تملك زمین‌های ۹۹ ساله ثبت نام کنند. او افزود: باید مکانیزم‌های انگیزشی برای معلمان تعریف شود تا رسیدن به توازن نیروی انسانی و در نتیجه آن عدالت آموزشی محقق شود. وی همچنین گفت: تحول ابتدا باید در افکار شکل بگیرد تا برداشتن گام‌های اجرایی تسهیل شود. این امر که بنده بخواهم، ایده خود را بخشنامه کنم سپس انتظار داشته باشم که اوامر دقیقاً به همان شکلی که من فکر می‌کنم، اجرایی شود، انتزاعی است بنابراین تحقق انتظارات زمان می‌برد. وی گفت: از زمانی که بنده و حتی اجداد بنده دانش‌آموز بوده‌اند، مدارس به شکل کنونی اداره می‌شد. وی گفت: اگر مدارس موفق‌تر مشمول پاداش شوند و تملك مدرسه از افرادی که از عهده اداره مدارس برنیامده‌اند، گرفته شود و به افرادی که بتوانند قالب‌ها و رویکردهای جدیدی برای اداره مدارس تعیین کنند، فرصت داده شود مدیریت‌ها بهبود می‌یابد. (روزنامه سرمایه، ۱۳۸۶/۱۲/۶: ۱۶)

کاهش انگیزش مادی معلمان لاجرم از افزایش افت تحصیلی دانش‌آموزان و از آن طریق در افزایش هزینه‌های بی‌فایده تحصیلی برای جامعه خبر می‌دهد. مثلاً از یک سو «رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس اعلام کرد: هزینه ناشی از افت تحصیلی در سال جاری، ۴۲۰ میلیارد تومان تخمین زده می‌شود. در سال ۸۶-۱۳۸۵، ۲۳/۳ درصد دانش‌آموزان اول متوسطه افت تحصیلی داشتند. در دوره راهنمایی، افت تحصیلی ۶/۴ درصد و دوره ابتدایی، ۲/۲ درصد بود.» (روزنامه شایرک، ۱۳۸۶/۱۱/۶: ۶) همچنین «مردودی ۳۲۰ هزار نفر از دانش‌آموزان پایه اول متوسطه در سال تحصیلی گذشته، ۳۲۰ میلیارد تومان زبان به آموزش و پرورش تحمیل کرد. معاون نظری و مهارتی وزارت آموزش و پرورش در این باره گفت: مردودی پایه اول متوسطه در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ بیش از ۲۴ درصد بود. در همین سال حدود یک میلیون و ۵۶۰ هزار دانش‌آموز در پایه اول متوسطه درس می‌خواندند که حدود ۳۸۰ هزار دانش‌آموز پایه اول متوسطه مردود شده‌اند. تعداد مردودین پایه اول متوسطه در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ نسبت به سال تحصیلی قبل از ۶۰ هزار نفر کاهش داشته است. با توجه به کاهش ۵ درصدی افت تحصیلی در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ حدود ۳۲۰ هزار دانش‌آموز پایه اول مردود شدند. میانگین مردودی در کل پایه‌هایی که مردودی معنا پیدا می‌کند ۷ درصد است و میزان مردودی در پایه اول دبیرستان بیشتر از سایر پایه‌هاست. وزیر آموزش و پرورش گفت: هم اکنون بین ۶۰۰ هزار تا یک میلیون تومان به ازای هر دانش‌آموز در آموزش و پرورش هزینه می‌شود. اگر پایین‌ترین هزینه هر دانش‌آموز را بر اساس گفته وزیر آموزش و پرورش ۶۰۰ هزار تومان

شده است. بودجه وزارتخانه از سال ۷۹ تا ۸۶، ۳/۸ برابر شده اما از ابتدای شروع به کار دولت نهم بودجه ۱/۸ برابر رشد داشته است. ۹۷ درصد بودجه وزارت آموزش و پرورش صرف هزینه‌های پرسنلی می‌شود. (روزنامه سرمایه، ۱۳۸۷/۴/۱۷: ۲۰) با این همه از آنجا که کل بودجه جاری آموزش و پرورش کشور در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ بالغ بر ۳۹۰ میلیارد ریال و بودجه آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران ۵۹ میلیارد ریال بوده و در عین حال کسری بودجه این وزارتخانه از ۱ هزار و ۹۰۰ میلیارد ریال در سال ۸۵-۱۳۸۴ به ۱ هزار و ۵۰۰ میلیارد ریال در این سال رسیده و این میزان تنها در سطح سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران ۲۲ میلیارد ریال بوده؛ «رئیس آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران گفت: بر اساس قانون مصوب در سال جاری

این وزارت می‌بایند. هم از این رو است که وزیر آموزش و پرورش گفت: باید نیروی انسانی را در آموزش و پرورش به توازن برسانیم. باید به سمتی برویم که مسوولیت‌های دستگاه‌های دیگر در حوزه آموزش و پرورش را به آنها یادآوری کنیم. چرا موضوع آموزش‌های فنی و حرفه‌ای فقط باید به دوش آموزش و پرورش باشد؟ چرا همه مشکلات کودکان استثنایی باید در تعهد آموزش و پرورش باشد؟ چرا فقط آموزش و پرورش باید مدارس شبانه روزی تشکیل دهد و در عین حال همزمان به فعالیت تعلیم و تربیتی بپردازد؟ موارد متعددی از این دست وجود دارد که بخش‌های دیگر نظام باید مقدمات را فراهم کنند

**باید به سمتی برویم
که مسوولیت‌های دستگاه‌های
دیگر در حوزه آموزش و پرورش را
به آنها یادآوری کنیم**

مدرسه با ۲۸ هزار کلاس در کشور ساخته شده است. به طور میانگین هر روز ۷۲ کلاس به بهره برداری رسیده است. وی میانگین تراکم دانش‌آموزان هر کلاس را در کشور ۲۸ تن اعلام کرد. (روزنامه ایران، ۱۳۸۶/۸/۲۲ : ۴)

در عین حال «معاون توسعه مشارکت‌های مردمی وزارت آموزش و پرورش از متوقف شدن فعالیت ۹۰۰ مدرسه غیرانتفاعی در سال تحصیلی گذشته خبر داد و گفت: این مدارس به دلیل مشکلات مالی تعطیل شده‌اند. از مجموع کل مدارس متوقف شده ۳۷ مورد آن برای شهر تهران است. در سال تحصیلی گذشته ۴۰۰ هزار صندلی خالی در مدارس غیرانتفاعی داشته‌ایم. وی تعداد مدارس غیرانتفاعی در کل کشور طی سال گذشته را ۱۵ هزار و ۸۰۹ باب خواند و افزود: یک میلیون و ۱۰۶ هزار و ۹۶۷ دانش‌آموز در این

مدارس تحصیل می‌کنند که بیشتری درصد آن مربوط به پیش‌دانشگاهی‌هاست. بیشترین جمعیت دانش‌آموزی نیز با ۳۹۳ هزار و ۴۹۶ نفر مربوط به دوره ابتدایی است. بیشترین جمعیت دانش‌آموزی مدارس غیرانتفاعی را پسران با سهم ۹/۱۵ درصد تشکیل می‌دهند. سهم دختران نیز در این مجموع ۶/۱۱ درصد است. (روزنامه سرمایه، ۱۳۸۷/۴/۲۰ : ۲۰)

در قبال این مشکلات، راه حل‌های مسائل اعتباری آموزش و پرورش از اهمیتی خاص برخوردار می‌شوند و نقشی استراتژیک در ادامه بقای کارکردی

**کسری بودجه آموزش و پرورش
وجه عمرانی نیز دارد. به عنوان نمونه
یک نوبته کردن مدارس کشور
به ۸۲ هزار میلیارد تومان اعتبار
نیاز دارد**

در نظر بگیریم، ۳۲۰ هزار دانش‌آموز مردودی پایه اول متوسطه ۱۹۲ میلیارد تومان هزینه روی دست آموزش و پرورش می‌گذارد. در صورتی که هزینه هر دانش‌آموز را یک میلیون تومان محاسبه کنیم، زیان وارده بالغ بر ۳۲۰ میلیارد تومان می‌شود. رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس. گفت: هزینه ناشی از افت تحصیلی در سال جاری، ۴۲۰ میلیارد تومان تخمین زده می‌شود. در سال ۸۶-۱۳۸۵ حدود ۲۳/۳ درصد دانش‌آموزان اول متوسطه افت تحصیلی داشتند. در دوره راهنمایی، افت تحصیلی ۶/۴ درصد و در دوره ابتدایی، ۲/۲ درصد بود. (روزنامه همشهری، ۱۳۸۶/۱۲/۷ : ۲۱)

تحت این شرایط، «معاون آموزش عمومی وزیر آموزش و پرورش گفت: در حالی که تعداد مردودی سالانه در نظام آموزش و پرورش مالزی، یک صد و بیست و پنجم، چین یک دویست و پنجاهم و استرالیا یک دو هزارم است، متأسفانه حدود یک بیستم دانش‌آموزان کشور ما در سال مردود می‌شوند که این میزان مردودی، به ضرر مالی ۳۸۰ میلیارد تومانی سالانه آموزش و پرورش منجر می‌شود». (روزنامه جام جم، ۱۳۸۷/۱/۳۱ : ۱۷)

با کسری بودجه آموزش و پرورش، وضعیت خورد و خوراک دانش‌آموزان هم به هم می‌ریزد و قاعدتا از این رهگذر در عملکرد یادگیری آنان اختلال می‌کند. مثلاً در حال حاضر تیراژ نان غنی شده کمتر از ۶۰۰ هزار قرص نان است که با توجه به ۲۶ میلیارد و ۲۰۰ میلیون تومان اعتبار اختصاص یافته برای اجرای این طرح مصوبه توزیع نان مدارس، اگر ظرفیت تولید روزانه نان بالاتر برود، دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی و راهنمایی سراسر کشور تحت پوشش طرح توزیع نان غنی شده قرار خواهند گرفت. با توجه به افزایش قیمت‌ها برای کامل شدن طرح توزیع شیر، یعنی توزیع ۷۰ نوبت شیر و در هر نوبت یک پاکت ۴۰۰ CC، پیش‌بینی می‌شود حدود چهار میلیارد تومان کسری بودجه داشته باشیم. سالانه ۴۵۰ میلیون پاکت شیر در مدارس سراسر کشور توزیع می‌شود و برای تولید شیر مورد نیاز حدود ۱۹۵ کارخانه وجود دارد که از این تعداد ۲۰ کارخانه تولید شیر استریل هستند. (روزنامه شاپرک؛ ۱۳۸۷/۱۱/۱۵ : ۶)

کسری بودجه آموزش و پرورش، وجه عمرانی نیز دارد. به عنوان نمونه یک نوبته کردن مدارس کشور به ۲۸ هزار میلیارد تومان اعتبار نیاز دارد. وزیر آموزش و پرورش با اعلام این مطلب گفت: با ساخت ۱۵۸ هزار کلاس درس در قالب ۲۳ هزار مدرسه، مدارس سراسر کشور یک نوبته می‌شود، اما اعتباری برای حذف مدارس دو نوبته اختصاص نیافته است، در حالی که ۴ میلیون دانش‌آموز در مدارس دو نوبته تحصیل می‌کنند... از مهر سال ۸۵ تا مهر امسال ۵ هزار

سال نوزدهم / شماره ۲۱۶ / اسفند ماه ۸۸ و فروردین ۸۹